

מדין צדקה, אלא מדין שמחה, שהעני ישמח במעות שלו בפורים ולכן אסור לו לשנות לדבר אחר. וכמו משלוח מנות שאינו מדין צדקה, שהרי גם לעשיר שולחים מנות. וע"כ הוא מדין שמחה. ומשמע איפוא מדבריו שהמדובר בקיום העיקרי של מצות מתנות לאביונים ולא בתוספת. אך מדבריו משמע גם שמטרת המצוות האלו היא השמחה והביא ראייה ממשלוח מנות לעשירים וע"כ הטעם הוא כמו שכתב מנות הלוי, וא"כ מן הראוי שהמקבל ידע מי שלח לו. ובכל זאת נראה שגם לדעתו במתנות לאביונים השמחה היא בעיקר בכך שהאביון מקבל כסף, ושם לא צריך לדעת מי נתן לו. אך במשלוח מנות השמחה היא בחיבה לכן צריך לדעת מי שלח לו (ועי' לעיל סי' ק"ז).

מסקנה

נראה שכדי לצאת י"ח משלוח מנות כהלכה יש לשלוח שתי מנות לאיש אחד באופן אישי ורק את יתר המנות ניתן לשלוח בדרך ציבורית.

לדקדק בה ומ"ש מכל צדקה שרשאים לשנות. אמנם י"ל כיון שגובין לפורים יש להקפיד שיהיה לפורים דוקא וחל ע"ז שם פורים, ול"ד לסתם צדקה, וכמו תוספת ביכורים ותוספת שבת וכד', שחל על התוספת דין העיקר. אלא שא"כ מוכח מכאן שכשם שהתוספת נגבית ע"י הגבאים כך גם העיקר ניתן להימכר ע"י הגבאים. ועיי"ש תוד"ה מגבת פורים שכתב: "וי"ל דוקא בפורים אמרינן הכא דאין לשנות". ופירש בספר "חקרי לב" (עיי' אוצר מפ' התלמוד הע' 46) שאל"כ לא יצאו י"ח מתנות לאביונים. משמע שהמדובר בעיקר המצוה של מתנות לאביונים ולא בתוספת.

ויתכן שיש לחלק בין משלוח מנות למתנות לאביונים. במשלוח מנות נאמר "איש לרעהו", שם העיקר הוא הנתינה האישית, היחס האישי, משא"כ "מתנות לאביונים" נאמר בלשון רבים. ועיי' בריטב"א שכתב שם: "שאינ יום זה מדין צדקה בלבד אלא מדין שמחה, שהרי אף בעשירים כתיב ומשלוח מנות איש לרעהו". ור"ל שמצות מתנות לאביונים בפורים אינה

סימן קט

אונן במצוות

ב. האם יכול לערוך חופה וקידושין כשאין במקום רב אחר המסוגל לערוך חופה וקידושין?

א. אונן בקריאת מגילה

בשו"ע (א"ח סי' תרצ"ו ס"ז):

"יש מי שאומר שאונן מותר בבשר ויין, דלא אתי עשה דיחיד דאבילות ודחי עשה דרבים דאורייתא, לשמוח בפורים דדברי קבלה ניהו שהם כדברי תורה". ובהג"ה: "וכל שכן שחייב במקרא מגילה ותפילה וקריאת שמע. ונ"ל דדוקא

ראשי פרקים

שאלות

- א. אונן בקריאת מגילה
 - ב. אונן בעריכת חופה וקידושין
 - ג. אונן במצוה אישית
- מסקנה

שאלות*

א. מי שאונן, האם יכול להוציא את הרבים י"ח בקריאת המגילה, כשאין בעל קורא אחר?

* לזכר אמי הכ"מ תשרי תשנ"ג

ותפילה כדי שיכבד את המת. ועי' מג"א והנלע"ד (כתבתי).

ונמצא איפוא שבלילה יכול האונן להוציא את הציבור בקריאת המגילה, אך ביום שקבורת המת קודמת, הרי הוא אונן ופטור מקריאת המגילה ואינו יכול להוציא את הציבור בקריאת המגילה. ולכן יש מקום לעיין שבמקום שיש צורך לרבים אולי אונן מותר במצוה. ודוגמא לזה תהיה מקרה של אונן בסידור חופה וקידושין.

ב. אונן בעריכת חופה וקידושין

מסתבר שאם אין מי שיסדר חופה וקידושין אלא האונן, הוא חייב בסידור חופה וקידושין. וכמו שמצינו בכתובות י"ז מעבירין את המת מלפני הכלה. ועי"כ שגם מלווי המת חייבים בכבוד הכלה. ואע"פ שאינם יכולים לשמחה, אך לפחות חייבים לכבדה. מיהו שם הוא בשב ואל"ת שממתינים עד שהיא תעבור, ואילו כאן הוא בקו"ע. מ"מ נלע"ד שהרב האונן חייב בכבוד הכלה מדין מצוה שבין אדם לחברו. ולא מצינו שאונן פטור ממצוות שבין אדל"ח. והטעם לכך הוא כמו שאין מצות עשה שבין אדם למקום דוחה ל"ת שבין אדם לחברו, כי מצוה שבין אדם לחברו יש בה תרתי, גם לשמים וגם לבריות, ועוד שאין הבריות צריכות לסבול משום שזה מקיים מצות עשה לשמים. (עיין חי' הגרש"ש לנדרים סי' א' שמצות עשה בנברא לא דוחה ל"ת בחפצא. ועיין בה"ל למש"ב סי' רמ"ב שלשם מצות עונג שבת ספק אם הותר להימנע מלפרוע חוב. ועיין מ"ק י"א ב' ואין שם אומן אלא הוא הר"ז יעשה. מיהו זוהי רק דעת ר"ג ואף ר"ג לא אמר כן אלא באבל ולא באונן)

מיהו י"ל שכבוד המת אף הוא מצוה שבין אדם לחברו, ומאי חזית דאולמיה האי מהאי? י"ל שבכ"ז החיים עדיפים מהמתים. אע"פ שכבוד המת היא מצוה גדולה, מ"מ פגיעה בחי חמורה הימנה. וזאת היא בעצם הסיבה לכך שמעבירין את המת מפני הכלה.

מיהו כנראה נחלקו בדבר הראשונים. בתוס' בכתובות (י"ז ע"א בד"ה ת"ר) משמע שמצות

בלילה, אע"פ שמתו מוטל לפניו. אבל ביום שרוצה לקבורו קבורת מתו קודם".

ועיין מג"א שתמה על חלק מהדברים, ובין היתר הק' (בסי"ק ט"ז) האיך חייב בקריאת המגילה כיון דפטור מכל המצוות? וי"ל שהיא הנותנת, דטעמא דפטור משום שהוא עוסק בצרכי המת, אולם כאן מכיון שהוא אסור לקבורו עד שיקרא תחילה, א"כ אין הוא אונן ולכן חייב אפילו בתפילה וקריאת שמע דומיא דפטח שהוא חייב אע"פ שהוא אונן. וא"כ מאחר וקריאת המגילה קודמת ללווית המת אין הוא אונן. כלומר בגלל קריאת המגילה ביטלו את אנינותו למשך זמן קריאת המגילה.

מיהו כ"ז לסברת ר"ת (ברכות י"ז) שאונן פטור כדי שיתעסק בצרכי המת. אך לד' הרא"ש (ברכות ס"ג) שאונן פטור משום כבוד המת, ולכן גם כאשר אינו חייב ללוות את המת, מ"מ חייב לכבדו ע"י שלא יתעסק בשום דבר, א"כ קשה מדוע חייב בקריאת המגילה? ונראה לומר שמכיון שחז"ל חייבו להקדים קריאת המגילה ללווית המת, חייבו גם את הקרובים בקריאת המגילה, למרות שהם אוננים. והטעם משום פרסומי ניסא דהיא מצוה דרבים וכמש"כ השו"ע לענין בשר ויין, ולכן הופקע ממנו דין אונן וחוזר להתחייב בכל המצוות. ולכן גם חייב בתפילה וקריאת שמע, מכיון שאסור לו לקבור את המת עתה אלא לקרוא את המגילה, וכל זמן שהציבור מתפלל לפני קריאת המגילה, גם האונן חייב בכל המצוות.

(מיהו נלע"ד דיש לחלק לד' הרא"ש בין קריאת המגילה לבין קריאת שמע ותפילה. נהי דקריאת המגילה דוחה את המת משום פרסומי ניסא, אולם אלמלא קריאת המגילה כבוד המת מחייב שלא יתעסק בשום מצוה. ורק לר"ת שטעם האנינות כדי לעסוק בלווית המת, מאחר ואינו יכול כרגע לעסוק בלווית המת, כי קריאת המגילה דוחה לוויית המת, ממילא חייב גם בקריאת שמע ותפילה. אך לדעת הרא"ש שהאנינות היא בגלל כבוד פטור מקריאת שמע

מוהל אחר, יכול האונן למול את התינוק, אבל ללא ברכה. וכנראה משום שצורך הבן גורם לכך שהאונן ידחה את אנינותו. ומכיון שהברכה אינה מעכבת ימול בלא ברכה. אך במקום שהברכה מעכבת וכגון שאין מי שיברך, ובלא ברכה תהיה הלבנת פנים (וכמו שהבאנו לעיל בחופה) יש מקום גם לאונן לברך שבע ברכות בחופה כשאין מישהו אחר היודע לברך, מותר גם לאונן לברך. ודומה לכך כתב הגרעק"א בכתבים שבס' דר"ח (עמ' 178 בהוצאות הרגילות) שאם אין שוחט אחר יכול האונן לשחוט לציבור, אך בלי ברכה. מיהו בשחיטה י"ל שגם אונן חייב, שהרי אסור לו לאכול אבר מן החי או בשר נבילות. ולכן שחיטתו כשרה כי הוא בר חיובא. משא"כ מילה אם הוא פטור ממצות מילה אינו יכול למול. וע"כ מצות הבן מפקיעה את אנינותו. (מיהו יתכן לומר שבמילה יש גם איסור להיות ערל, ובה גם האונן חייב, כי אסור לו למשוך את ערלתו. עי' שו"ת פרי יצחק להר"י בלאזר ח"ב סי' ל').

עכ"פ נראה שאם אין לציבור בעל קורא אחר, אלא האונן, לא גרע מצב זה ממצוה אישית כגון מילה המוטלת עליו דוקא שאין לה זמן אחר שהמהרש"ל התיר לאונן לקיימה והסכים עמו בחת"ס סי' שכ"ה.

מסקנה:

אם אין מישהו אחר רשאי אונן לקרוא מגילה והוא מוציא את הציבור יד"ח. מיהו מן הראוי שלא הוא יברך אלא אחר. וק"ו שלא יברך שהחיינו.

ובלע המוות לנצח, ומחה ה' דמעה מעל כל פנים וחרפת עמו יסיר.

הכנסת כלה עדיפה מניחום אבלים ולוויית המת. וכ"כ הריטב"א בשמ"ק בשם הרמב"ן. אך מהרמב"ם בפ"ד מהל' אבל הל' ח' מבואר שמצות התעסקות במת עדיפה ממצות הכנסת כלה, ורק כבוד הכלה שהוא כבוד החיים, קודם לכבוד המת.

מיהו בנ"ד שאם הרב מסדר הקידושין לא יסדר אותם בגלל אנינותו, יגרום הדבר להלבנת פנים חמורה לכלה ולחתן ולכל אורחיהם. במקום הלבנת פנים בודאי שאונן חייב במצוה זו, וממילא יכול גם לברך, שמאחר ואוננותו נדחית כרגע, חוזר למצותו ככל האדם.

ג. אונן במצוה אישית

בשו"ת מהרש"ל (סי' ע') כתב שמי שיש לו בן למול והוא אונן על אביו שיקדים את המילה לקבורה משני טעמים:

א. מילה היא מצוה אישית המוטלת על אבי הנימול לקיימה בזמנה.

ב. אנינות היא משום כבוד המת וכאן שנולד בן זכר נרפאה כל המשפחה וזהו כבוד הסב המת שהמילה תוקדם.

והרמ"א חולק עליו וסובר שהקבורה קודמת (עט"ז סי' שמ"א ס"ק ו') וכנראה חולק עליו בתרתי: א. אין הבדל בין מצוה אישית למצוה כללית.

ב. אנינות אינה רק משום כבוד המת, אלא גם משום שקבורת המת קודמת לכל מצוה, ועל האונן להתעסק במת בלבד (וכשיטת ר"ת).

ושניהם לא התייחסו לכך שהמצוה מתקיימת בתינוק, ומצידו יש להקדים את המילה לקבורה.

(ועי' ריטב"א קידושין כ"ט א' שמילה היא מצות הבן ועי' תור"ד שם). אך בשד"ח (כרך ו' בהוצ' ב"ב עמ' 157) כתב בשם כרם שלמה שמוהל אונן, ואין שם